

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента Семенишина Миколи Олександровича на дисертацію Басараб Наталі Володимирівни «Кримінологічна характеристика та запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження зумовлена інтенсифікацією криміногенних загроз у частині корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну дестабілізувало економічну безпеку країни, що призвело до зниження якості роботи низки національних інституцій. Ще одним негативним фактором стало збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, втрата громадянами робочих місць та житла, що в сукупності актуалізувало потребу у відновленні свого матеріального та соціального становища. Водночас перенаселення окремих регіонів країни частково унеможливило працевлаштування таких осіб, що зумовило необхідність у пошуку альтернативних способів матеріального забезпечення. Аналіз судової статистики та правоохоронної практики надає підставу для констатації, що достатньо значний відсоток таких способів знаходиться у площині кримінально протиправної діяльності. Проте не можна також не виокремити таку специфічну причину збільшення кількості корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, як тотальна віктимізація населення, котра може розглядатись як самостійна детермінанта та додатковий фактор, який стимулює злочинність. Вказане свідчить про те, що наразі сучасна держава та суспільство потребують у перегляді заходів та засобів, спрямованих на протидію корисливо-насильницькій злочинності взагалі та розбоям зокрема.

На сьогодні, відповідно до положень чинного кримінального процесуального законодавства України, кримінальні правопорушення, передбачені ст. 187 Кримінального кодексу України, перебувають у підслідності підрозділів Національної поліції України, які є частиною сектору безпеки. У Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схваленому Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, визначено, що до напрямів реформування органів правопорядку віднесено забезпечення оперативності кримінального провадження з дотриманням міжнародних стандартів та принципу верховенства права, зокрема – шляхом розбудови інституту відшкодування шкоди особам, які постраждали від насильницьких та у

певних випадках окремих майнових кримінальних правопорушень. Такий підхід може розглядатися з точки зору концепту розвитку кримінологічного стратегічного планування та інтеграції до механізму протидії злочинності сучасних заходів кримінально-правового та кримінологічного впливу. Отже, аналіз сучасних законодавчих та інших нормативно-правових актів свідчить про те, що проблема запобігання та протидії корисливо-насильницьким кримінальним правопорушенням є визнаною, актуальною та на державному рівні законодавець робить необхідні кроки, спрямовані на її вирішення. Зокрема, це також реалізується через удосконалення правоохоронної діяльності відповідних суб'єктів, одним з яких є Національна поліція України.

Загалом оцінюючи кримінологічну політику країни та рівень наукових досліджень у цій сфері наукових знань, треба зазначити, що більша частина праць учених присвячена вирішенню загальних проблем, які не враховують специфіку запобігання корисливо-насильницьким кримінальним правопорушенням взагалі та розбоям підрозділами Національної поліції, особливо – в умовах дії особливого правового режиму воєнного стану. Значні прогалини пов'язані і з відсутністю комплексного підходу до унормування заходів та засобів трирівневого запобігання таким протиправним діянням та диференціації детермінантів указаних суспільно небезпечних діянь, відокремлення їх від інших, суміжних суспільно небезпечних посягань.

Необхідність забезпечення правоохоронної функції кримінологічної політики та вдосконалення засобів її реалізації зумовлює доцільність поглиблення доктрини наук кримінально-правового циклу. Тому теоретичне узагальнення та розв'язання комплексного науково-прикладного завдання запобігання розбоям в Україні за допомогою кримінологічних засобів, що полягає в розробленні пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики, що є метою дисертаційного дослідження Н.В. Басараб, є вкрай важливим та актуальним. І у цьому аспекті виокремлення причин та умов, що впливають на вчинення розбоїв, визначення актуальних кримінологічно значущих ознак осіб та організованих злочинних об'єднань, які вчиняють розбої, розроблення спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів запобігання розбоям підрозділами НПУ та визначення напрямів взаємодії підрозділів Національної поліції щодо запобігання розбоям, здійснені Н.В. Басараб, безумовно, є актуальними та мають теоретичну та практичну цінність.

Відзначаючи актуальність теми дисертації Н.В. Басараб, слід зазначити, що вона виконана відповідно до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ (МВС) України від 11 червня 2020 року № 454), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28) та на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 29 вересня 2020 року (протокол № 20).

Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну та обгрунтовану метою структуру роботи, що дало можливість усебічно й повно дослідити обрану тематику. Дисертантка правильно сформулювала об'єкт і предмет дослідження. Результати дисертаційного дослідження підтверджують його наукову обгрунтованість і новизну, відображену в теоретичних висновках і запропонованих законодавчих та науково-практичних рекомендаціях, що виносяться на захист.

Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. Результати дисертаційного дослідження Н.В. Басараб є аргументованими. Дисертантка проаналізувала достатню кількість джерел (221 найменування), ґрунтовно опрацювала наукові праці вчених, що дозволило досягти поставлену мету та вирішити наукові завдання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого дослідження проблем удосконалення кримінологічної методики запобігання розбоям в Україні. Достовірність і обгрунтованість зроблених у дисертації висновків, сформульованих пропозицій та рекомендацій забезпечується емпіричними даними, які становлять зведені дані вивчення 242 кримінальних проваджень, відкритих за ст. 187 КК України упродовж 2014–2021 рр. з усіх областей країни; узагальнені результати опитувань 57 прокурорів, 105 слідчих та 118 оперативних працівників Національної поліції у Дніпропетровській, Житомирській, Київській, Львівській, Одеській, Харківській областях; аналітичні узагальнення МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального

прокурора, Державної судової адміністрації України, а також результати багаторічного вивчення судової практики з урахуванням значного досвіду роботи автора безпосередньо в адвокатських компаній. Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених у дисертації, також є відповідна методологія дослідження.

Для досягнення поставленої мети та вирішення зумовлених нею завдань використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема системний – для кримінологічного аналізу розбою та запобігання йому як теоретико-праксеологічної проблеми в межах усієї роботи, формуванні висновків до розділів і загальних оцінок; історико-правовий – у процесі розкриття генезису розвитку досліджуваного явища, теоретичних досліджень, законодавства й правозастосовної практики; логіко-нормативний – для аналізу законодавчих та відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів з питань запобігання корисливо-насильницьким злочинам; формальної логіки – з метою надання кримінально-правової та кримінологічної характеристики розбою; порівняльно-правовий (компаративістський) – для виявлення особливостей запобігання розбою в Україні та зарубіжних країнах, а також оцінки можливостей упровадження іноземного досвіду у вітчизняну правоохоронну практику; психологічні методи (опитування, тестування, експерименти) надали змогу виявити особливості особи-злочинця; моделювання – при формулюванні концептуального бачення напрямів загальносоціального запобігання, розробці спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів запобігання, а також пропозицій щодо вдосконалення такої діяльності та практики її застосування (розділ 3); контент-аналізу – під час опрацювання матеріалів кримінальних проваджень за окремими кількісними та якісними параметрами з подальшою інтерпретацією одержаних результатів у роботі; статистичний метод – для здійснення аналізу зібраних емпіричних даних, а також офіційної статистичної звітності. Таким чином, обґрунтованість та достовірність одержаних дисертанткою результатів, сформульованих висновків і пропозицій забезпечені завдяки використанню широкого кола наукових джерел, різноманітних методів наукового та практичного аналізу. Постановка завдань, визначення об'єкта, предмета та мети наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають загальним вимогам. Це дає підстави стверджувати, що мета, яку ставила перед собою дисертантка, досягнута, а завдання – виконані.

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота Н.В. Басараб є самостійним завершеним

монографічним дослідженням, у якому на підставі аналізу теоретичних та праксеологічних джерел, сучасного стану кримінального, кримінального процесуального законодавства та правоохоронної діяльності, отриманих емпіричних даних надано кримінологічну характеристику і розроблено систему заходів запобігання розбоям підрозділами НПУ.

Наукова новизна одержаних результатів конкретизується в теоретичних положеннях і висновках, основними з яких є такі:

вперше:

- обґрунтовано наукові основи комплексної кримінологічної методики запобігання розбоям та місце в ній органів і підрозділів НПУ, а також розкрито зміст елементів кримінологічної характеристики такого кримінально-караного діяння з виокремленням відомостей про стан і тенденції таких кримінально караних діянь, причини та умови, які сприяють їх учиненню; кримінологічні ознаки особи-злочинця (учасників організованих груп, злочинних організацій, банд, інших формувань) та їх насильницької поведінкової установки, а також обґрунтовано зв'язок таких елементів з вибором заходів запобігання;

- з'ясовано місце запобігання розбоїв у системі забезпечення національної безпеки країни в умовах війни, що полягає в реалізації на макростратегічному рівні (державному) комплексу кримінологічних заходів, спрямованих на інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання корисливо-насильницької злочинності, виявлення та усунення причин і умов, які сприяють їх вчиненню, викриття осіб (організованих груп, злочинних об'єднань), які вчиняють напади з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства, їх припинення на стадіях підготовки або замаху, а також відвернення (мінімізації) їх негативних наслідків;

- науково аргументовано доцільність запровадження у практику зарубіжних методик («community policing», «situational crime prevention», «теорія розбитих вікон», «просторова профілактика»), базисом яких є взаємодія місцевого населення і поліції як окремий напрям спеціально-кримінологічного запобігання, спрямований на скорочення корисливо-насильницьких злочинів, зменшення можливостей їх учинення і підвищення ризику зайняття злочинною діяльністю, створення безпечного середовища шляхом зміни способів використання міського простору та оточуючого середовища, який здійснюється державними і недержавними суб'єктами;

– сформовано перелік форм кримінологічно значимої поведінки під час вчинення організованими злочинними групами розбоїв, до яких віднесено дії, спрямовані на формування та організацію групи; забезпечення функціонування групи;

– розроблено алгоритм (програму) дій працівників поліції (оперативних підрозділів, превентивної діяльності) щодо запобігання розбоям на основі стратегії випередження, яка включає виявлення осіб-злочинців, організованих злочинних груп на стадії готування або замаху, використовуючи можливості оперативно-розшукової профілактики в умовах реалізації положень КПК України та діяльності НПУ;

удосконалено:

– поняття «розбій» як кримінально-правову категорію, яка передбачена декількома статтями КК України, з яких основні ознаки складу містить ст. 187 КК України; спеціальні (ч. 3 ст. 262, ч. 3 ст. 308, ч. 3 ст. 312, ч. 3 ст. 313, ч. 3 ст. 410, ч. 2 ст. 433 КК України); додаткові до інших основних статей КК України (ч. 3 ст. 289, ст. 432, 438, 446 КК України);

– кримінологічні відомості про розбій, до яких віднесено: об'єкт посягання (людина, квартири, будинки та ін.); сам розбій як кримінальна протиправна діяльність; місце, час, спосіб та обстановка вчинення; суб'єкти та заходи запобігання;

– напрями співпраці підрозділів Національної поліції України, що спрямовані на запобігання правопорушенням, порушенням безпеки, зменшенні криміногенних загроз та забезпечення безпеки власності громадян;

– систематизацію причин та умов розбоїв на політичні, соціально-економічні, організаційні (макрорівень) та морально-психологічні (мікрорівень);

– наукову аргументацію щодо необхідності у рамках загальносоціальних заходів запобігання прийняття Стратегії боротьби зі злочинністю в Україні до 2030 року, Державного комплексного плану запобігання злочинам в Україні на 2024–2030 рр., Комплексного цільового плану запобігання розбоям та створення на базі Департаменту поліції превентивної діяльності НПУ Управління по запобіганню кримінальним правопорушенням;

дістало подальший розвиток:

– ретроспективний аналіз наукових доктрин у працях представників вітчизняних кримінологічних шкіл, низки західноєвропейських країн та США, які носять фундаментальний характер і складають підґрунтя для подальшого наукового пошуку, результатом якого має стати кримінологічна методика запобігання;

– обґрунтування доповнення конструкції ч. 2 ст. 187 КК України «розбій, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище» терміном «інше володіння» для узгодження позицій між КК України та КПК України, останній з яких визначає вказане поняття (ч. 3 ст. 233 КПК України);

– систематизація найбільш поширених способів вчинення розбоїв, у межах яких розкрито зміст технологій кримінальної протиправної діяльності, що застосовуються на етапах підготовки та замаху;

– використання карти-схеми корисливо-насиленої злочинності, на якій має бути позначено місця вчинення розбоїв, а також найбільш уражені ними криміногенні зони з метою аналізу кримінологічної ситуації на визначеній території (район, область, місто), встановлення найбільш криміногенних місць у межах адміністративних кордонів, візуалізації такої інформації, кримінологічного прогнозування та планування запобіжних заходів;

– напрями взаємодії органів правопорядку на етапі виникнення злочинного наміру, блокування, нейтралізації, усунення причин та умов, а також виявлення осіб з антисуспільною спрямованістю, які можуть вчинити кримінальне правопорушення або продовжити свою протиправну діяльність.

Практичне значення результатів дослідження. Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та може бути використано в:

– *законотворчій діяльності* – при вдосконаленні законодавства про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень проти власності;

– *діяльності правоохоронних органів* – при розробленні й удосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань організації запобігання розбоям підрозділами НПУ (акт впровадження Головного слідчого управління НП України в Сумській області від 08 березня 2022 року);

– *освітньому процесі та науково-дослідній роботі* – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників НПУ (акт Національної академії внутрішніх справ від 10 вересня 2022 року).

Дисертація має чітку структуру: складається зі вступу та трьох розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи залежно від висвітлених питань, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У Розділі 1 «Теоретико-правові засади криміналізації розбоїв» проаналізовано стан наукової розробки проблем запобігання розбоям в Україні, охарактеризовано розбій як предмет кримінологічного дослідження, досліджено зарубіжний досвід запобігання розбоям.

Визначено, що характерними ознаками розбою як предмета кримінологічного дослідження є сукупність кримінологічно значимої інформації, яка включає в себе: а) суспільну небезпечність та протиправність діяння, поєднуючи в собі корисливий мотив і насильницькі дії (як фізичного, так і психічного характеру), або погрозу їх застосування, які посягають на життя і здоров'я й власність людини (заподіяння шкоди фізичному статусу, тілесній недоторканності особи та посягання на її майно); б) характеристику об'єктивних та суб'єктивних ознак; в) способи, наслідки та інші обставини вчинення, які постійно трансформуючись створили правові прецеденти додаткової кваліфікації за ст. 115, 255, 257 КК України.; г) детермінанти, що сприяють вчиненню; д) характеристику особи злочинця та жертви злочинного посягання; є) заходи запобігання.

Узагальнено, що сучасне кримінальне законодавство зазнає постійних змін. Водночас визнано, що у процесі боротьби зі злочинністю не завжди присутня наступальність, робота на «випередження», не завжди враховується попередній досвід, не аналізуються помилки і прорахунки, не розробляються заходи щодо їх усунення. Зміни законодавства і правозастосовної практики носять екстенсивний, кількісний характер. Принципові якісні зміни, засновані на багаторічному вітчизняному і зарубіжному досвіді, практично відсутні. Враховуючи реалії сучасного світу, кримінально-правова політика мала б орієнтуватись на міжнародні стандарти і міжнародний досвід протидії злочинності. Успішність такої роботи багато в чому залежить від того, наскільки усвідомлено, теоретично обґрунтовано вона буде проводитись.

У Розділі 2 «Кримінологічна характеристика розбоїв в Україні» проаналізовано сучасний стан і тенденції розбоїв, визначено та уточнено причини та умови розбоїв, виокремлено та узагальнено особливості кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють розбої.

Диференційовано причини та умови розбоїв в Україні на політичні, соціально-економічні, організаційні (макрорівень) та морально-психологічні (мікрорівень).

Визначено, що кримінологічна значима поведінка (під час створення злочинної групи, під час її керівництва, в процесі злочинного впливу) характеризується певними формами: формування групи на стадії зародження (10,2 %); організація структури групи (39,3 %); ідеологізація групи (46,5 %); організація функціонування групи (66,3 %); керівництво групою (99,3 %); організація сходки (35,3 %); участь у сходці (95,4 %); сприяння у проведенні сходки (42,2 %); встановлення злочинного впливу (64,7 %) та/або поширення злочинного впливу (50,2 %); звернення за застосуванням злочинного впливу (37,6 %); сприяння у здійсненні злочинної діяльності (26,7 %).

У Розділі 3 «Заходи запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України» досліджено та удосконалено загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуально-профілактичні заходи запобігання розбоям та визначено напрями взаємодії підрозділів Національної поліції щодо запобігання розбоям.

Визначено, що основними напрямками діяльності НПУ щодо запобігання розбоям є: участь у розробці та реалізації комплексних цільових програм боротьби з корисливо-насильницькою злочинністю; забезпечення суб'єктів запобігання злочинності кримінологічною інформацією; періодичне звернення про стан протидії злочинності до громадян через ЗМІ (радіо, друк, телебачення) і систематичні виступи перед різними верствами населення за місцем проживання, навчання і роботи; посилення патрулювання в найбільш криміногенних ділянках території обслуговування: вулицях, дворах житлових масивів, у місцях проведення масових, видовищних та культурних заходів; проведення цільових рейдів та операцій, спрямованих на виявлення та припинення діяльності злочинних груп, що займаються розбоями; організація та здійснення взаємодії з освітніми та медичними установами з метою виявлення осіб, які представляють оперативний інтерес, тощо.

Аргументовано доцільність упровадження в практичну діяльність: CommunityPolicing (CoP) – взаємодія громадськості та поліції, який забезпечить мешканцям громад можливість повідомляти поліції про проблеми у сфері безпеки та спільно з поліцією шукати рішення для їх подолання; для забезпечення кожного громадянина можливістю безперешкодного виклику поліції на рівні держави повинен бути розроблений мобільний додаток «Поліція 102», який має

стати ефективним способом цілодобового зв'язку з поліцією та способом забезпечення безпеки дітей; відродження спільного патрулювання громадян та поліції вулицями та публічними місцями. Така ініціатива життєздатна лише за підтримки органів місцевої влади та поліції, саме вони мають бути зацікавлені в безпеці довіреної їм громади і території.

Дисертаційну роботу завершують висновки, які узагальнюють напрацювання та наукові положення кожного з розділів. Вони дають цілісне уявлення про авторську концепцію та свідчать про розв'язання поставлених завдань. Зроблені Н.В. Басараб наукові висновки мають вагому аргументацію і характеризуються високим рівнем достовірності. Крім розглянутих вище в роботі містяться й інші положення, висновки, рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність проведеного дослідження, результати якого належним чином апробовані: основні положення дисертації опубліковано у восьми наукових працях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук та чотири статті – у збірниках тез наукових доповідей.

Оформлення дисертації відповідає усім вимогам, що пред'являються до цього виду робіт. Дисертація структурована відповідно плану. Стиль викладення матеріалу відрізняється науковістю, логічністю, послідовністю. Зміст дисертації свідчить про те, що авторка виконала поставлене наукове завдання, показавши при цьому глибокі знання наукової літератури, чинного вітчизняного та зарубіжного законодавства, вміння їх усебічно аналізувати, переконливо обстоювати власну точку зору. У результаті вивчення дисертації академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено. Дисертація відповідає спеціальності «081 Право».

Визнаючи системність, цілісність і новизну дослідження, Н.В. Басараб варто звернути увагу на його окремі положення, які викликають сумніви або потребують додаткового аргументування і можуть стати предметом наукової дискусії та подальшого вивчення досліджуваної проблеми. Зокрема:

1. Одним із завдань дисертаційного дослідження передбачено аналіз розбою як предмета кримінологічного дослідження. Традиційно вченими до предмета кримінологічного дослідження відносяться закономірності поведінки злочинця, їх детермінації, причинності, схильності до різних впливів. Водночас у підрозділі 1.2 дисертації, в якому має вирішуватись поставлене завдання, авторкою розглядаються: періодизація розвитку законодавства щодо кримінальної відповідальності за розбій; соціальна зумовленість криміналізації розбою; склад цього кримінального правопорушення; визначаються особливості

досудового розслідування розбою. Наприкінці підрозділу авторка робить висновок, що характерними ознаками розбою як предмета кримінологічного дослідження є сукупність кримінологічно значимої інформації, яка включає в себе: а) суспільну небезпечність та протиправність діяння, поєднуючи в собі корисливий мотив і насильницькі дії (як фізичного, так і психічного характеру) або погрозу їх застосування, які посягають на життя і здоров'я й власність людини (заподіяння шкоди фізичному статусу, тілесній недоторканності особи та посягання на його майно); б) характеристику об'єктивних та суб'єктивних ознак; в) способи, наслідки та інші обставини вчинення, які постійно трансформуючись створили правові прецеденти додаткової кваліфікації за ст. 115, 255, 257 КК України; г) детермінанти, що сприяють вчиненню; д) характеристику особи злочинця та жертви злочинного посягання; є) заходи запобігання.

Проте аналіз змісту цього підрозділу надає підставу для таких висновків: 1) у підрозділі фактично здійснюється ретроспективний аналіз становлення та розвитку законодавства щодо кримінальної відповідальності за розбій, а також надається кримінально-правова характеристика цього кримінального правопорушення; 2) висновок до підрозділу не відображає його змісту; 3) наведені ознаки розбою не є суто кримінологічними, у зв'язку з чим вони виходять за межі традиційного розуміння предмета кримінологічного дослідження.

2. Підрозділ 1.3 дисертації присвячений аналізу зарубіжного досвіду протидії розбоям. Проте його змістовне вивчення надає підставу для констатації, що здебільшого авторка аналізує зміст кримінальних законодавств зарубіжних країн та встановлює особливості кримінальної відповідальності за вчинення розбою та суміжних кримінальних правопорушень. Кримінологічним особливостям протидії та запобігання приділяється менш зосереджена увага, яка, зокрема, акцентується на досвіді Японії та США (з окремими ремарками щодо інших країн).

Наприкінці підрозділу авторка пропонує комплекс заходів, спрямований на запобігання розбоїв в Україні: 1) зміщення акценту від наукового дослідження всім відомих корінних причин злочинності до вивчення географії, топографії й «ціни» регіональної злочинності; 2) створення спеціального органу або окремого структурного підрозділу в системі НПУ, на який покладалися б функції запобігання кримінальним правопорушенням, координація діяльності в цій сфері, розробка локальних програм профілактики правопорушень; 3) розробка місцевих програм запобігання кримінальним правопорушенням («Сусідська варта», «Безпечний будинок»), які спрямовувати на окремі кримінальні правопорушення, враховуючи особливості географії і топографії місцевої злочинності; 4) урахування органами місцевого самоврядування вимог і стандартів проектування середовища проживання (якість будівельних матеріалів,

розташування різних об'єктів і споруд на певній території, висота і розміщення кущів та дерев, особливостей ландшафтного дизайну, освітлення, огорожі тощо); 5) поширення в соціальних мережах груп будинків інформацією про способи убезпечення свого майна і підвищення власної безпеки від різних кримінальних посягань; 6) проведення з особами, які стали жертвами подібних кримінальних правопорушень, бесід з метою недопущення повторної віктимізації.

У висновках до цього підрозділу авторка зауважує, що сучасне кримінальне законодавство зазнає постійних змін. Водночас слід визнати, що в процесі боротьби зі злочинністю не завжди присутня наступальність, робота на «випередження», не завжди враховується попередній досвід, не аналізуються помилки і прорахунки, не розробляються заходи щодо їх усунення. Зміни законодавства і правозастосовної практики носять екстенсивний, кількісний характер. Принципові якісні зміни, засновані на багаторічному вітчизняному і зарубіжному досвіді, практично відсутні. *Враховуючи реалії сучасного світу, кримінально-правова політика мала б орієнтуватись на міжнародні стандарти і міжнародний досвід протидії злочинності...*

Отже, із урахуванням наведеного, під час захисту доцільно звернути увагу та надати відповіді на такі питання: 1) чи доцільно вважати «розробку місцевих програм запобігання кримінальним правопорушенням («Сусідська варта», «Безпечний будинок»))» новою пропозицією із урахуванням того, що наразі ініціативи «Поліцейський офіцер громади» та «Сусідська варта» вже запроваджені (зокрема, наприклад, в Одеській області) та вважаються ефективними, комплексними та універсальними інструментами підходу «Community policing»? 2) як саме наведений комплекс заходів, спрямований на запобігання розбоїв в Україні, співвідноситься із проаналізованим зарубіжним досвідом? 3) чому авторка здебільшого акцентує увагу на кримінально-правових заходах протидії та майже не досліджує кримінологічні особливості протидії, що було б більш доцільно, виходячи із предмета дисертації?; 4) чому ретельному аналізу піддавались кримінологічні стратегії та методики лише Японії та США?

3. Не повною мірою логічним видається назва першого розділу «Теоретико-правові засади криміналізації розбою», оскільки всі підрозділи, відповідно до завдань, які до них ставились у дисертації, мали б вирішувати кримінологічні проблеми: аналіз стану наукової розробки проблем *запобігання розбоям* в Україні; розгляд розбою як *предмета кримінологічного дослідження*; аналіз зарубіжного досвіду *запобігання розбоям*. Із урахуванням традиційних підстав та принципів криміналізації кримінальних правопорушень під час захисту дисертантці доцільно зупинитись більш детально на цьому питанні та пояснити, як вона співвідносить теоретико-правові засади криміналізації розбою та запобігання таким кримінальним правопорушенням.

4. Серед елементів новизни, які визнані такими, що сформульовані вперше, авторка виокремлює наукову аргументацію доцільності запровадження у практику зарубіжних методик («community policing», «situational crime prevention», «теорія розбитих вікон», «просторова профілактика»), базисом яких є взаємодія місцевого населення і поліції, як окремий напрям спеціально-кримінологічного запобігання, спрямований на скорочення корисливо-насильницьких злочинів, зменшення можливостей їх учинення і підвищення ризику зайняття злочинною діяльністю, створення безпечного середовища шляхом зміни способів використання міського простору та оточуючого середовища, який здійснюється державними і недержавними суб'єктами.

Проте із урахуванням того, що наведені підходи, зокрема «community policing», уже давно інтегровані у правоохоронну практику та визнані достатньо дієвими, вважати цю пропозицію новою недоцільно.

5. Додаткової аргументації потребує пропозиція щодо доцільності створення в Україні на базі Департаменту поліції превентивної діяльності Національної поліції України Управління по запобіганню кримінальним правопорушенням, головними завданнями якого мають бути: визначення основних напрямів державної політики у сфері запобігання злочинам; проведення загальнонаціональних досліджень щодо рівня латентної злочинності; аналіз проявів міжнародної і транснаціональної злочинності; координація діяльності державних структур та правоохоронних органів з питань реалізації заходів запобігання злочинам; узагальнення практики запобігання злочинам; організація міжнародного співробітництва щодо запобігання злочинам тощо.

Необхідно зазначити, що наведені завдання вже виконуються безпосередньо Департаментом превентивної діяльності. Виокремлення спеціального структурного підрозділу може мати наслідком дублювання функцій та штучного розгалуження структури органів сектору безпеки. Із урахуванням наведеного під час захисту дисертантці доцільно навести додаткові аргументи щодо цієї пропозиції та зазначити, як саме мають розмежовуватися функції Департаменту превентивної діяльності та Управління по запобіганню кримінальним правопорушенням.

6. Із урахуванням того, що предметом дисертації є кримінологічна характеристика та запобігання розбоям саме підрозділами Національної поліції України, було б доцільно приділити більш комплексну увагу дослідженню превентивної функції цього правоохоронного органу та його ролі в забезпеченні кримінологічної безпеки в частині корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень.

Водночас висловлені зауваження не є критичними, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації і не знижують її високого наукового рівня,

теоретичного та практичного значення, а лише запрошують авторку до наукової дискусії.

ВИСНОВОК

Представлена дисертаційна робота Наталі Володимирівни Басараб «Кримінологічна характеристика та запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України» є завершеною роботою, сформульовані в ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне і практичне значення для наук кримінального права та кримінології. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови КМУ від 19 травня 2023 року № 502), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з постановою КМУ від 19 травня 2023 року № 502), а її авторка – Басараб Наталя Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент –

доктор юридичних наук, доцент,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

з проблем запобігання кримінальним правопорушенням

факультету № 3 Донецького державного

університету внутрішніх справ

Микола СЕМЕНИШИН

Підпис Семенишина Миколи Олександровича засвідчую

Начальник відділу

документування службової діяльності

Юлія МЕРКУЛОВА

